

Х. Капіталізм і соціалізм (комунізм).

Форма, яку прибирає Дарвінова "боротьба за існування" в дальнім своїм розвою, є означена степенем розвитку громадянського інстинкту в людей і якостію уживаних струментів. Боротьба за існування веде ся дальше межі членами різних противних груп, але она устає зовсім межі членами тої самої групи, а її місце займає взаїмна поміч і суспільне чувство. В боротьбі, межі групами технічне приспособлене рішає, хто буде побідником; се спричинює розвиток техніки. Ті обставини ведуть до інших наслідків в різних системах громадянського життя. Погляньмо в якій спосіб они діляють в капіталістичнім устрою.

Коли буржуазія (середновічне міщанство) здобула політичну власть і привела панування капіталістичної системи, она зачала свою працю від ломання феодалних обмежень і освободила народ від феодалних кайдан. Для капіталізму конечно було потрібним, щоби кождий чоловік міг брати участь в конкуренційній боротьбі; щоби вічні руки не були звязані якимись цеховими, чи корпоративними обовязками, ані законними статуама, бо лише в тої спосіб можна було розвинути продуктивні сили до найвисшої степені. Робітники мають сами собою розпоряджати, замість бути звязаними феодалними або гільдовими правилами, бо лише як вільні робітники можуть вони продавати свою робочу силу капіталістам, як товар і капіталісти можуть мати ужиток лише з спосібних робітників. З тої причини буржуазія знищила всі старі звязи і обовязки. Она зробила народ цілком свобідним, але рівночасно лишила його відокремленого від всего світа і без жадної помочи. Передше люди не були відокремлені, они належали до якогось стоваришення, до якоїсь комуни, були власністю якогось лорда, і в тім була їх сила. Они були частию суспільної групи, якій они мусіли виконувати певні обовязки, і яка брала їх в оборону. Те все буржуазія знищила. Освободжене робітництво буржуазією в середних віках позбавило робітників всякої опіки і они вже не могли більше